

І. А. Прокопенко

ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФАСИЛІТАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження вбачається у тому, що у зв'язку з упровадженням Концепції нової української школи в шкільний освітній процес, яка ґрунтується на принципах співробітництва, прийняття та підтримки, слід готувати майбутнього вчителя до фасилітаційної взаємодії. У статті приділено увагу таким новітнім ролям учителя як: учитель-едвайзер, учитель-коуч, учитель-тьютор, учитель-фасилітатор, проведено між ними паралелі та виявлено відмінності. Окреслена розробка та теоретичне обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти. Підґрунтям розробленої системи стали компетентнісний, системний, особистісний, ресурсний та діяльнісний підходи. Запропонована система є поєднанням цільового, концептуального, змістовно-технологічного, контрольного-оцінного блоків.

Ключові слова: майбутній учитель, підготовка, система, фасилітаційна взаємодія, учні, заклад загальної середньої освіти.

Prokopenko I. A. The substantiation of the system of training teachers for the facilitation interaction with school students. The relevance of the research is in: modern Ukrainian school students need the teachers who will implement in educational process of the institutions of general secondary education an interaction based on facilitating principles. According to the NUS Concept the educational process in schools should be filled with an atmosphere of cooperation, adoption, support. For this reason future teachers should be ready for facilitation interaction. Therefore, the article makes a theoretical generalization and presents a new solution of the problem of training the future teachers for facilitation interaction with students of institutions of general secondary education. The purpose of the article is to develop and theoretically substantiate the system of training the future teachers for facilitation interaction with school students. To reach this goal we used common scientific methods such as: analysis, synthesis, systematization of scientific sources and conceptualization of theoretical knowledge to form the main positions of the work. The developed system represents an educational, self-educational, research and practical units, built on the basis of systemic, personal, competence, resource and activity approaches. The

proposed system is a combination of purpose (the formed willingness of future teachers to interact in facilitating way with students), conceptual (basic provisions of the system), content-technological (describes and formulates the components of future teachers' readiness for facilitation interaction: value-motivational, cognitive, activity-operational, reflective; determines the means, didactic and methodological provision; reveals the pedagogical conditions of its effectiveness, control and evaluation (criteria, indicators, levels of formations future teachers' readiness for facilitation interaction with school students and the result of the study) blocs.

Keywords: *future teacher, training teacher`s system, facilitation interaction, school students, institution of general secondary education.*

Вступ. У зв'язку з упровадженням Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», яка ґрунтується на принципах співробітництва всіх учасників освітнього процесу та затвердженням Концепції розвитку педагогічної освіти (наказ МОН України № 776 від 16 липня 2018 року), де окреслений фасилітаційний термін: «Заслужують підтримки зусилля, спрямовані на підготовку педагогічних працівників за новими перспективними професіями, зокрема, «андрагог», «тьютор», «модератор», **«фасилітатор»**, «менеджер електронного навчання», «асистент вчителя» тощо», надзвичайно важливо вже сьогодні розпочати розробку нових методик, технологій, програм, систем і допомагати майбутньому вчителю на усвідомленому рівні опановувати новітні ролі: учитель-медіатор, учитель-ментор, учитель-фасилітатор тощо. З огляду на це, ми спрямували зусилля на підготовку майбутніх учителів до взаємодії з учнями на фасилітаційних засадах.

Питання фасилітаційної взаємодії пов'язане з формуванням суб'єктності та суб'єктної позиції вчителя, яка в науковій літературі визначається як: соціальний статус; ставлення людини до дійсності; роль, яку він відіграє в конкретній ситуації спілкування (Л. Бурлачук, С. Вдович, В. Кіслов, М. Корольчук, В. Крайнюк, В. Семиченко, І. Ющук та ін.). Сучасними науковцями визначено теоретичні та методичні засади педагогічної взаємодії (Г. Аксьонова, І. Вачков, Л. Велитченко, Н. Волкова, О. Киричук, Я. Коломінський, І. Малікова, С. Музичук та ін.). Низку студій присвячено підготовці майбутніх педагогів до педагогічної взаємодії (Т. Борисенко, В. Желанова, О. Кіліченко, С. Коломійченко, О. Комар, О. Матвієнко, Л. Нечаєва, Р. Павлюк, Л. Присяжнюк, С. Ратовська, Г. Шролик та ін.). Проблему організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освіті розкрито в працях Н. Бугаєвої, І. Вачкова, Л. Велитченко, О. Грозовської,

О. Кролевецької, О. Легун, О. Максимової, Н. Моїсєєвої, В. Панюшкіна, Т. Рогової, Н. Ткачової та ін.

Розвідки вчених дозволяють констатувати, що педагогічний контекст фасилітації вчителя як специфічного виду професійно-педагогічної діяльності розкрито в науковому доробку сучасних учених-педагогів (О. Галіцан, З. Курлянд, С. Коломійченко, О. Фісун, О. Фокша та ін.). Однак в наукових дослідженнях вчених відсутнє обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти.

Мета та завдання. *Метою статті є відображення розробки та теоретичного обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти.*

Методи. Для вирішення поставленої мети та формулювання основних положень роботи ми послуговувались наступними загальнонауковими методами: синтез, дефініційний аналіз, ідеалізація, шкалування, статистичний метод, порівняння, зіставлення, систематизація наукових джерел, концептуалізація теоретичних знань.

Результати. Сучасний стан цивілізаційного розвитку, що впевнено рухається по траєкторії таких трендів як глобалізація та діджиталізація, з існуючими небезпечними проблемами в екології, політиці, економіці та соціальній сфері дуже голосно вимагають від професійної освіти пошуку новітніх методів, форм, механізмів навчання. У цьому контексті становить інтерес відкриття в психології і педагогіці явища фасилітації. Не занурюючись в науковий історіогенез феномену «фасилітація», нами розглянуто його прояв у двох аспектах: соціальному і педагогічному.

Педагогічна фасилітація – це посилення продуктивності освіти (навчання, виховання) і розвиток суб'єктів діяльності на основі суб'єктно-орієнтованого стилю спілкування (Fisun, 2009). Оскільки поняття «фасилітація» є новим для педагогіки і психології вищої школи, зазначимо, що її компонентами мають стати такі процеси міжособистісної взаємодії, які сприяють саморозвитку та самовдосконаленню майбутніх учителів, ґрунтуються на засадах людиноцентристського підходу (Kurliand, Foksha, Porovskiy, 2018). Згідно з основними положеннями теорії К. Роджерса – це «віра у споконвічну, конструктивну та творчу мудрість людини; переконання в соціально-особистісній природі засобів, що актуалізують конструктивний особистісний потенціал людини в процесі фасилітаційної взаємодії» (Rogers, 1980).

Майбутнім учителям ще у процесі навчання, готуючись до професійної реалізації, варто усвідомлювати той факт, що фасилітаційна взаємодія – це

процес, що благотворно впливає на їх особистісний розвиток і забезпечує конструктивні особистісні зміни, сприяє формуванню навичок емпатії (Halitsan, 2016), покращує емоційний інтелект та допомагає уникати проявів синдрому професійного вигорання педагогів.

Однак, педагогіка досі чіткого не визначилась щодо суті поняття «фасилітація» в теорії і практиці вищої освіти. На підставі аналізу документів Європейського союзу, що стосуються системи неперервної освіти, розглянемо суть понять: «тьютор», «коуч», «едвайзер», «фасилітатор», які найбільш часто використовуються як синоніми (Bens, 2005).

Слід зазначити, що найбільш поширеним поняттям у даному термінологічному ряді є – «тьютор» (від лат. *tutorem* – наставник, опікун) – призначений опікати молодшого студента на заняттях (так фіксується в джерелах з 1580 року). Феномен тьюторства тісно пов'язаний з історією європейських університетів, сформувався в класичних англійських університетах (в Оксфорді, дещо пізніше – в Кембриджі). З того часу під «тьюторством» розуміють певну форму університетського наставництва. Основна функція тьютора – сприяти взаємодії між професором та студентом (Bostrom, Anson, Clawson, 1993).

Необхідно наголосити на тому, що перші згадки терміну «коуч» знаходять у джерелах середини XIX ст. В англійських університетах «коучем» називали людину, що допомагала студенту готуватися до сесії, щось на кшталт нашого «репетитора». Дослівно «коучинг» має значення «переносити людей з місця де вони є, туди де хочуть бути». Пізніше термін розширив своє значення через тренерство у спорті та супровід психологів-практиків (Ducease, 2009).

Що стосується визначення суті поняття «едвайзер» (*advisor*) – радник, похідне від французького «*avisen*» – роздумувати (к. XII ст.), у контексті вищої освіти едвайзер – це викладач, який виконує функції академічного наставника студента, що навчається за певним напрямом підготовки, та сприяє у виборі його індивідуальної освітньої траєкторії (формуванні індивідуального навчального плану, індивідуального освітнього маршруту) і опануванні освітньої програми. Едвайзер представляє академічні інтереси студентів і бере участь у підготовці всіх необхідних інформаційних матеріалів щодо організації освітнього процесу в ЗВО (Church, Wacławski, Burke, 1996). У психолого-педагогічному аспекті едвайзер поєднує риси коуча, радника, керівника, просвітителя, ментора і навіть фасилітатора. Вчені виокремлюють такі три основні функції едвайзера в контексті фасилітації:

– надання «дозованої допомоги» студенту в розвитку його особистості як суб'єкта навчально-професійної діяльності;

- педагогічний супровід процесу розробки контенту навчальних програм та індивідуальних освітніх траєкторій і маршрутів;
- розвиток іміджу студента університету (Broome, Keever, 1989).

На основі праць учених визначаємо поняття «фасилітатор» (від латинського «facilis» – «легкий, зручний»), як таку особистість, що перетворює процес комунікації на ефективну взаємодію учасників освітнього процесу, створює психолого-педагогічні умови для саморозвитку здобувачів освіти тощо. Фасилітаторство найчастіше використовується в роботі з off-line групами, але нині методи фасилітації ефективно адаптуються і для online середовища.

З огляду на вище окреслене, у світовій практиці тьютор та едвайзер – представники, як правило, формальної освіти, у той час коли коуч і фасилітатор здебільшого є представниками неформальної освіти (Galbraith, 1992).

Як було зазначено, розробку концепції фасилітаційної взаємодії започаткував у 50-х рр. XX ст. К. Роджерс, спільно з іншими представниками гуманістичної психології (Rogers, 1980). Беручи за основу концепцію К. Роджерса, визначаємо фасилітаційну взаємодію як суб'єкт-суб'єктну взаємодію, в межах якої відбувається спільне особистісне зростання та самовдосконалення і вчителя, і учня (Rogers, 1980).

Концепція фасилітаційної взаємодії може розглядатися як один із найважливіших шляхів інтерактивного навчання у ЗВО. При цьому у вищій освіті вона виступає в якості стимулювання, ініціювання, заохочення до саморозвитку і самовиховання студентів як суб'єктів навчально-професійної діяльності шляхом суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога і студента, демократичного стилю спілкування (Davidson, 2005).

Виходячи з цього, основними завданнями фасилітаційної взаємодії у вищій освіті є:

- розвиток індивідуальності, творчості, суб'єктності студентів;
- стимулювання, надання педагогічної підтримки, супроводу та ініціювання різноманітних форм прояву активності студентів ЗВО на всіх етапах педагогічного процесу, всередині яких здійснюється особистісне становлення і розвиток кожного майбутнього вчителя як суб'єкта навчально-професійної діяльності (Borysiuk, 2011).

Даний феномен представляємо як:

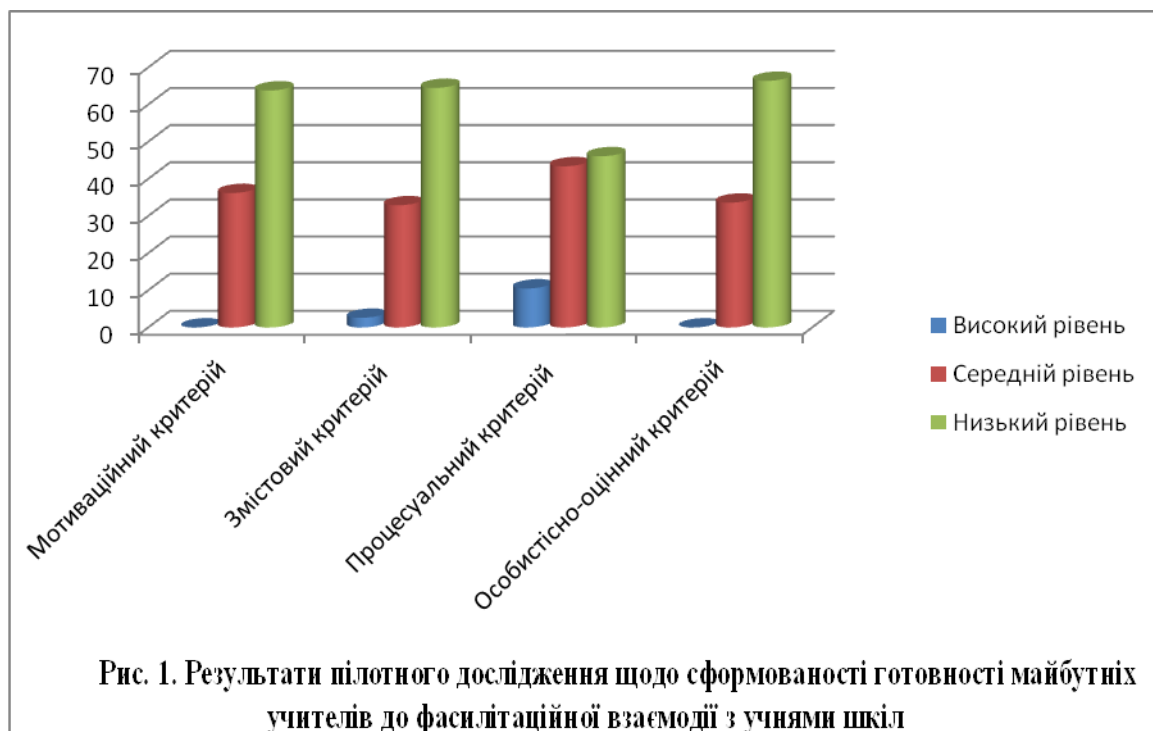
- 1) фасилітація у мотиваційній сфері особистості студента як суб'єкта діяльності;
- 2) фасилітація формування мети суб'єкта навчально-професійної діяльності;

- 3) фасилітація пошуку предмета суб'єкта пізнання;
- 4) фасилітація пошуку методу діяльності суб'єкта навчально-професійної діяльності;
- 5) фасилітація пошуку засобів і шляхів пізнання суб'єкта;
- 6) фасилітація реалізації процесу суб'єкта навчально-професійної діяльності;
- 7) фасилітація рефлексії суб'єкта навчально-професійної діяльності (Hall, 1984; Jenkins, 2005).

Хочемо підкреслити, що підготовка майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти – це процес, що в ідеалі має базуватись саме на мотивуванні (але на початковому етапі методи стимулювання також можуть стати у нагоді) студентів до фасилітаційної взаємодії у майбутній професійній діяльності, вдосконалення, самовиховання, саморозвитку; це позитивне ставлення майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії, опановування знань та навичок фасилітаційної взаємодії, відповідальне ставлення до результатів своєї діяльності, самопізнання, самореалізація в майбутній професії (Levchenko, 2017; Harmston, 2003).

На основі вищезазначеного нами виокремлено компоненти готовності майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями школи, як результату їхньої підготовки: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-операційний, рефлексійний. Кожен із визначених компонентів готовності до фасилітаційної взаємодії оцінюється відповідними критеріями: ціннісно-мотиваційний компонент оцінюється за допомогою мотиваційного критерію, когнітивний – змістового, діяльнісно-операційний – процесуального, рефлексійний – особистісно-рефлексійного.

Проведене пілотне дослідження за участю 208 студентів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, яке ми деталізуємо у наших інших комплементарних публікаціях, надало підстави стверджувати, що студенти мають переважно середній та низький рівні за визначеними критеріями (рис.1).

На підґрунті узагальнення й аналізу результатів проведеного пілотного дослідження, нами було розроблено та теоретично обґрунтовано систему підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти. Складовими якої стали: цільовий, концептуальний, змістовно-технологічний, контрольньо-оцінний блоки. Ці блоки є взаємообумовленими та взаємопов'язаними. Їхнє органічне поєднання має забезпечити функціональну єдність усіх компонентів готовності майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти.

Цільовий блок відображає мету всієї системи, що полягає у підготовці майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти. Результатом якої є готовність до даного виду діяльності.

Концептуальний блок побудовано на засадах системного, особистісного, особистісно-зорієнтованого, компетентнісного підходів та тих принципів, що є основою процесу підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти.

Змістовно-технологічний блок відображає визначені нами вище компоненти готовності майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти. Також даний блок спрямований на впровадження в процес підготовки майбутніх учителів форм, методів та засобів, які сприятимуть формуванню їхньої готовності до фасилітаційної взаємодії з учнями шкіл.

До методів фасилітаційної взаємодії нами віднесено:

- «Open Space»,
- «інтернаціональне кафе»,
- динамічна фасилітація,
- класичний мозковий штурм,
- метод Делфі,
- стратегія Уолта Діснея,
- негативний мозковий штурм,
- дискусія,
- «скампер» тощо (Eakin, 1993).

Зазначимо, що метод групової роботи, спрямований на підготовку до фасилітаційної взаємодії є актуальним при обговоренні питань організаційного розвитку, процесу навчання (проведення конференцій, семінарських занять), при стратегічному плануванні, аналізі ситуацій або проблем, виробленні нових ідей, в проектній роботі тощо (Avdieieva, 2009).

Визначені нами методи не пропонують студентам готових рішень, викладачі не нав'язують їм своїх думок, вони упроваджують в освітній процес засоби, за допомогою яких група сама знаходить рішення в спеціально створеному креативному середовищі ЗВО.

Слід зазначити, що підготовка майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти має відбуватися поетапно (мотиваційно-ціннісний, змістово-діяльнісний та рефлексійний етапи), що визначається програмою та змістом навчальних дисциплін (розробка спецкурсу «Фасилітація взаємодія»), а також розкриває педагогічні умови її результативності (актуалізація мотиваційно-ціннісної основи майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями шкіл; створення стимулювально-проблемного середовища, яке функціонуватиме на засадах співробітництва; компліментарність форм фасилітаційної взаємодії на ґрунті застосування технологій співробітництва).

Контрольно-оцінний блок відобразив низку вимог до процесу підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти. У площині цього блоку розроблено діагностичний апарат, на підставі якого було визначено показники, критерії та рівні готовності майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти.

Обговорення. Ми погоджуємося з думкою інших науковців, які досліджували проблему в контексті фасилітаційної взаємодії за різними напрямками підготовки здобувачів освіти. Але зазначимо, що готувати до фасилітаційної взаємодії слід студентів усіх спеціальностей у педагогічному

університеті, адже дане явище є загальнолюдським.

Зрештою, коли феномен «фасилітація» буде закріплений на трьох базових рівнях людини: *ментальному* – через оволодіння знаннями щодо суті поняття «фасилітація» і розуміння технологій організації фасилітаційної взаємодії у професійній діяльності та особистому житті; *фізичному* – через освоєння навичок фасилітації, в ідеалі – вільне володіння ними, що найкраще формується через спеціальні тренінгові вправи, тілесно-орієнтовані практики; *духовному* – усвідомлений вибір, тверде прийняття рішення дотримуватись фасилітаційного стилю взаємодії, спілкування як під час виконання своїх професійних завдань, так і в особистому житті та конгруентному самовираженні (думки, слова, дії), то цілком можна стверджувати, що така людина оволоділа мистецтвом фасилітації.

Висновки. Організація освітнього процесу в Новій українській школі має базуватися на засадах співробітництва, взаємоповаги та взаєморозуміння суб'єктів освітнього процесу в спеціально створеному середовищі закладу вищої освіти, як у навчальній, так і позанавчальній діяльності. З метою підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти, нами було розроблено та теоретично обґрунтовано систему, підґрунтям якої є класичний системний варіант. Модифікований варіант організації фасилітаційної взаємодії майбутніх учителів (навчальної, самоосвітньої, науково-дослідної, практичної) побудований на засадах системного, особистісного, компетентнісного, ресурсного та діяльнісного підходів. Запропонована система є поєднанням цільового, концептуального, змістовно-технологічного, контрольного-оцінного блоків.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в упровадженні в освітній процес розробленої та теоретично обґрунтованої системи підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

- Bens I. Advanced Facilitating Strategies: tools & techniques to master difficult situations. San Francisco: Jossey-Bass, 2005. 312 p.
- Bostrom P.R.P., Anson R., Clawson V.K. Group Facilitation and Group Support Systems. *Group Support Systems: New Perspectives*. New York: Macmillan, 1993. P.146-168.
- Broome B. J., Keever D. B. Next Generation Group facilitation. *Management Communication Quarterly*. 1989. №3(1). P.107-127.
- Church A. H., Waclawski J., Burke W. W. Practitioners as Facilitators of Change. *Group & Organisation Management*. 1996. №21 (1). P. 22-66.
- Davidson A. Process Designs. *The Skilled Facilitator Fieldbook*. San Francisco: Jossey-Bass, 2005. P. 107-114.

- Duecase B. Increase the Power of Coaching by Understanding Its History. *Peer Bulletin*. 2009. №173. URL: <https://findyourcoach.com/what-is-life-coaching/the-history-of-life-coaching/> (дата звернення: 12.08.2019).
- Eakin W. L. The Role of the Facilitator on Total Quality Management Teams. *New Directions for Institutional Research*. San Francisco: Jossey-Bass, 1993. P. 73-77.
- Galbraith M.W. The Principles of Good Facilitation. *Adult Learning*. 1992. № 3(6). P. 10-20.
- Hall G. E. Three Principal Styles of Facilitating School Improvement, in Making Our Schools More Effective: proceedings of three state conferences, Texas. USA. *School Effectiveness and School Improvement*, 1984. № 2(4). P. 286-304.
- Jenkins J. C. Operational Dimensions of the Profession of Facilitation. *The IAF Handbook of Group Facilitation*. San Francisco: Jossey-Bass, 2005. P. 473-494.
- Rogers C. A Way of Being, Boston: Houghton Mifflin, 1980. 234 p.
- Авдєєва І. М. Фасилітаційна педагогічна взаємодія та короткострокова позитивна психотерапія: спільність підходів. *Актуальні проблеми психології*. 2009. Т. 7. Вип. 19. С. 5-12.
- Борисюк С. О. Розвиток здатності до фасилітаційної взаємодії у майбутніх соціальних педагогів засобами соціально-педагогічного тренінгу. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 2011. Вип. 5 С. 180-183.
- Галіцян О. А. Передумови формування фасилітаційної спрямованості майбутніх учителів в освітньому просторі вишу. *Наука і освіта*. 2016. №10. С.69-76.
- Гармстон Р. Фасилітатор – кілька секретів майстерності. *Крок за кроком: Вісник Всеукраїнського фонду «крок за кроком»*. 2003. №1. С 8-10.
- Курлянд З., Фокша О., Поповський Ю. Дослідження педагогічної фасилітації учителя як вітагенної педагогічної технології. *Science and Education*, 2018, Issue 4. С. 168-176. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-4-22>.
- Левченко О. О. Педагогічна фасилітація як феномен формування фасилітативного стилю педагогічної взаємодії майбутніх вчителів. *Наукові записки. Психологія і педагогіка*, 2017. С. 147-158.
- Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти: Міністерство освіти і науки України, Наказ від 16 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 5.09.2019).
- Фісун О. В. Реалізація ідей фасилітації в діяльності вчителя. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя. 2009. Вип. 5 (58).С. 385-391.

REFERENCES:

- Avdieieva, I. M. (2009). Fasylytatsiina pedahohichna vzaemodiia ta korotkostrokovy pozytyvna psykhoterapiia: spilnist pidkhodiv [Facilitation pedagogical interaction and short-term positive psychotherapy: common of approaches]. *Aktualni problemy psykholohii*. T. 7. Vyp. 19. S. 5-12 (in Ukrainian).
- Bens, I. (2005) Advanced Facilitating Strategies: tools & techniques to master difficult situations. San Francisco: Jossey-Bass.
- Borysiuk, S. O. (2011). Rozvytok zdatnosti do fasylytatsiinoi vzaiemodii u maibutnikh sotsialnykh pedahohiv zasobamy sotsialno-pedahohichnoho treninhu [Developing the ability for facilitation interaction of future social teachers by social-pedagogical training means]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky*. Vol. 5 pp. 180-183 (in Ukrainian).
- Bostrom, P., Anson, R. & Clawson, V. (1993). Group Facilitation and Group Support Systems. *Group Support Systems: New Perspectives*. New York: Macmillan. pp.146-168.
- Broome, B. & Keever, D. (1989). Next Generation Group facilitation. *Management Communication Quarterly*. №3(1). pp.107-127.

- Church, A., Wacławski, J. & Burke W. (1996). Practitioners as Facilitators of Change. *Group & Organisation Management*. №21 (1). pp. 22-66.
- Davidson, A. (2005). Process Designs. The Skilled Facilitator Fieldbook. San Francisco: Jossey-Bass. pp. 107-114.
- Duease, B. (2009). Increase the Power of Coaching by Understanding Its History. *Peer Resources*. №173. Retrieved from <https://findyourcoach.com/what-is-life-coaching/the-history-of-life-coaching/>.
- Eakin, W. L. (1993). The Role of the Facilitator on Total Quality Management Teams. *New Directions for Institutional Research*. San Francisco: Jossey-Bass. pp. 73-77.
- Fisun, O. V. (2009). Realizatsiia idei fasylytatsii v diialnosti vchytelia [The implementation of facilitation ideas in teacher's activity]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. Zaporizhzhia. Vyp. 5 (58). pp. 385-391 (in Ukrainian).
- Galbraith, M.W. (1992). The Principles of Good Facilitation. *Adult Learning*. № 3(6). pp. 10-20.
- Halitsan, O. A. (2016). Peredumovy formuvannia fasylytatsiinoi spriamovanosti maibutnikh uchyteliv v osvithnomu prostori vyshu [Preconditions of forming the facilitation direction of the future teachers in educational space of higher schools]. *Nauka i osvita*. №10. pp. 69-76 (in Ukrainian).
- Hall, G. E. (1984). Three Principal Styles of Facilitating School Improvement, in Making Our Schools More Effective: proceedings of three state conferences, Texas. USA. *School Effectiveness and School Improvement*. № 2(4). pp. 286-304.
- Harmston, R. (2003). Fasylytator – kilka sekretiv maisternosti [Some secrets of the facilitator mastery]. *Krok za krokom: Visnyk Vseukrainskoho fondu «krok za krokom»*. №1. pp. 8-10 (in Ukrainian).
- Jenkins, J. C. (2005). Operational Dimensions of the Profession of Facilitation. *The IAF Handbook of Group Facilitation*. San Francisco: Jossey-Bass, pp. 473-494.
- Kurliand, Z., Foksha, O. & Popovskiy Yu. (2018). Doslidzhennia pedahohichnoi fasylytatsii uchytelia yak vitahennoi pedahohichnoi tekhnolohii [Study of teacher's pedagogical facilitation as a vitagenic pedagogical technology]. *Science and Education*, Issue 4. pp. 168–176. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-4-22> (in Ukrainian).
- Levchenko, O. O. (2017). Pedahohichna fasylytatsiia yak fenomen formuvannia fasylytatyvnoho styliu pedahohichnoi vzaiemodii maibutnikh vchyteliv [Pedagogical facilitation as a phenomenon of forming the facilitation style of pedagogical interaction of the future teachers]. *Naukovi zapysky. Psykholohiia i pedahohika*. pp. 147-158 (in Ukrainian).
- Ministry of Education and Science of Ukraine (2018, June 16). Pro zatverdzhennia Konceptii rozvitku pedagogichnoi osvity. [On Approval of the Concept of Teacher Education Development] (Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennia-konceptii-rozvitku-pedagogichnoyi-osvity> (in Ukrainian).
- Rogers, C. (1980). A Way of Being, Boston: Houghton Mifflin.

Інформація про автора:

Прокопенко Ірина Андріївна
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4775-8949>, докторант кафедри початкової і професійної освіти, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди, вул. Валентинівська, 2, 61000.

e-mail: training.center.hnpu@gmail.com.

Information about the author:

Prokopenko Iryna Andriivna
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4775-8949>, doctoral student of the Department of Elementary and Professional Education of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, Kharkiv, Street Valentynivska, 2, 61000.

e-mail: training.center.hnpu@gmail.com

Цитуйте цю статтю як: Прокопенко І.А. Обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2019. № 47. С. 101–112. DOI: 10.34142/23128046.2019.47.09

Дата надходження статті до редакції: 02.12.2019

Стаття прийнята до друку: 12.12.2019